

EMÎRÎ

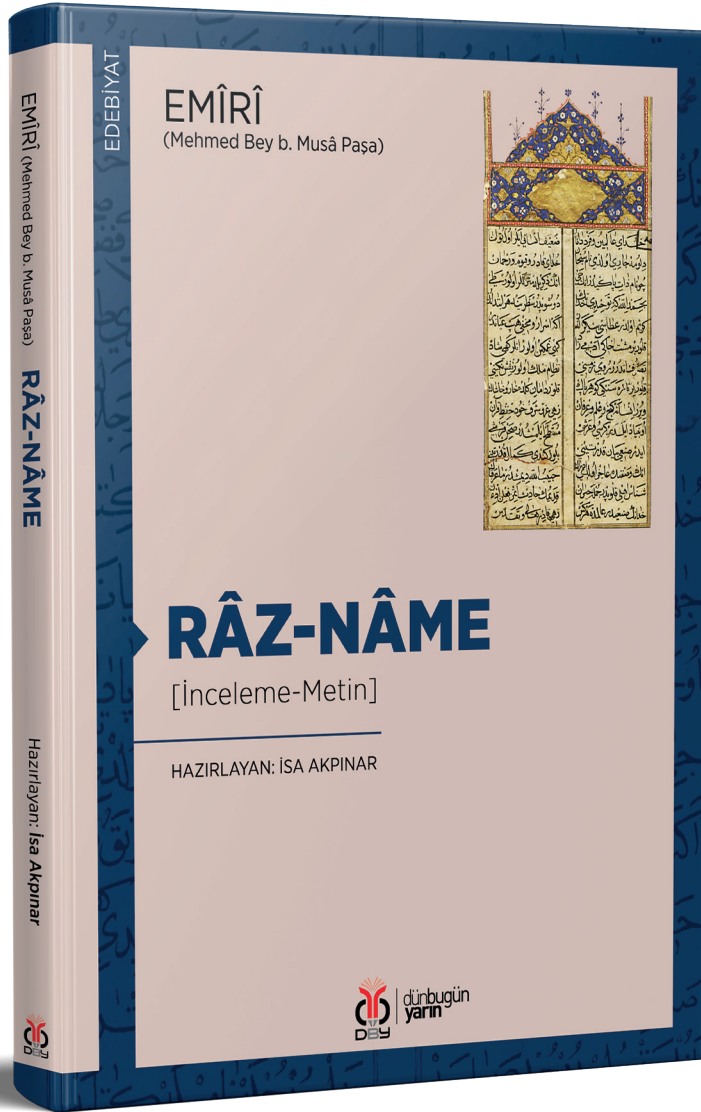
(Mehmed Bey b. Musâ Paşa)

RÂZ-NÂME

[İnceleme-Metin]

HAZIRLAYAN: İSA AKPINAR

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 295

Edebiyat: 143

ISBN 978-625-6432-06-2

Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2023

Hazırlayan:

İsa Akpınar

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Dizi Editörü:

Furkan Öztürk

Kitap Editörü:

Muzaffer Kılıç

Mizanpaj/Kapak Uygulama:

DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.

(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Emîrî (Mehmed Bey b. Musâ Paşa)

Râz-nâme [İnceleme-Metin]

Hazırlayan: İsa Akpınar (Dr.) Kitap Editörü: Muzaffer Kılıç (Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2023.

176 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 295)

ISBN 978-625-6432-06-2

1- Edebiyat 2- Eski Türk Edebiyatı 3- Mesnevi 4- Pendnâme

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

Tel. - Faks: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Önsöz.....9

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİRÎ: HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Emîrî'nin Hayatı	13
1.1.1. Soyu	14
1.1.1.1. Kızıl Ahmed	15
1.1.1.2. Kızıl Ahmed Bey'in Ailesi ve Çocukları	18
1.1.1.3. Musâ Paşa	25
1.1.2. Emîrî (Mehmed Bey bin Musâ Paşa)	28
1.1.2.1. Doğum Yeri ve Tarihi	29
1.1.2.2. Meslekî Hayatı	31
1.1.2.3. Vefatı ve Mezarı	35
1.2. Emîrî'nin Eserleri	39
1.2.1. Divanlar	43
1.2.1.1. Dîvân-ı Evvel	44
1.2.1.2. Dîvân-ı Sâni	46
1.2.1.3. Dîvân-ı Râbi	47
1.2.2. Mesneviler	48
1.2.2.1. <i>Mergûbu'l-Kulûb</i> [Tercümesi]	48
1.2.2.2. <i>Heft Vâdi</i>	50

1.2.2.3. <i>Râz-nâme</i>	52
1.2.2.4. <i>Sohbet-nâme</i> [Tercümesi].....	52
1.2.2.5. <i>Ahlâk-ı Kâmilîn</i> [Tercümesi].....	53
1.2.2.6. <i>Sıfâtü'l-Âşıkîn</i> [Tercümesi].....	56
1.3.2.7. <i>Bostân</i> [Tercümesi].....	57
1.2.2.8. <i>Gülşen-i Ebrâr</i> [Tercümesi].....	59
1.2.2.9. <i>Mir'atü'l-Ebrâr</i>	61
1.3. Emîrî'nin Edebî Kişiliği.....	62

İKİNCİ BÖLÜM RÂZ-NÂME

2.1. <i>Râz-nâme</i> 'nin Tanıtılması.....	67
2.1.1 Eserin Adı.....	67
2.1.2. Telif Tarihi.....	68
2.1.3. Telif Yeri.....	68
2.1.4. Nazım Şekli ve Türü.....	68
2.1.5. Sebeb-i Telif.....	68
2.2. Muhtevâ.....	69
2.2.1. Tertip Hususiyetleri.....	69
2.2.2. <i>Râz-nâme</i> 'nin Özeti.....	70
1. Makâle: Allâh'ın zâtının [bilinmesi hakkında].....	72
2. Makâle: Allah'ın sıfatlarının bilinmesi hakkında.....	73
3. Makale: Allah'ın isimlerinin bilinmesi hakkında.....	74
4. Makâle: Allah'ın fiillerinin bilinmesi hakkında.....	76
5. Makale: İlmin marifeti hakkında.....	77
6. Makâle: İnsanın marifeti hakkında.....	78
7. Makâle: Ahlâk hakkında.....	79
8. Makâle: İnsanın hâlleri hakkında.....	80
9. Makâle: İnsanın makamları hakkında.....	82
10. Makâle: İnsanın marifeti hakkında.....	84
2.2.3. <i>Râz-nâme</i> 'nin Kaynağı.....	86
2.2.4. <i>Râz-nâme</i> 'de Konu ve Bahisler.....	88
2.2.5. Hikâyeler ve Tahkiye Tarzı.....	89
2.2.6. Ayet ve Hadis İktibasları.....	91

2.3. Şekil Özellikleri.....	93
2.3.1. Vezin.....	93
2.3.2. Kafiye.....	93
2.3.3 Dil ve Üslûp Hususiyetleri.....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM RÂZ-NÂME'NİN METNİ

3.1. Nüsha Tavsîfi.....	97
3.2. İmlâ Hususiyetleri.....	97
3.3. Metin Neşrinde Takip Edilen Usûl.....	99
Râz-nâme - Metin	101
Kaynaklar	171

Önsöz

Pendnâme, klasik Türk edebiyatının didaktik cephesini aksettiren en önemli türdür. *Kutadgu Bilig*'ten başlayarak asırlar boyunca bu türde kaleme alınan eserler, büyük bir alâkaya mazhar olmuştur. Bu ilgi, zamanla geniş bir literatürün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Eser telif ve tercümesi açısından oldukça zengin bir dönem olarak tebarüz eden XVI. asırda pendnâme türünde çokça eser verilmiştir. Bu vadide vücuda getirilen eserlerden biri de Emîrî'nin *Râz-nâme*'sidir.

Asıl adı Mehmed olan Emîrî, 14 mesnevi ve 4 divanın sahibi olarak XVI. asrın en velut şairlerindedir. Farsça ve Türkçeyi telif lisanı olarak kullanan şairin ismine, tezkireler ve sair biyografi kitaplarında tesadüf edilmektedir. Döneminin gözlerden uzak kalmış şairlerinden Emîrî'nin eserleri uzun bir sessizlik devresinin ardından gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. İlk kez Sadeddin Nüzhet Ergün'ün edebiyat tarihi kayıtlarına geçirdiği *Mir'atu'l-Ebrâr* ve *Gülşen-i Ebrâr* adlı eserler Erol Çöm tarafından 2001 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. 2007 yılında ise Sibel Üst, şairin *Sohbet-nâme*'sini makale halinde neşretmiştir. Emîrî'nin ikinci divanındaki Farsça şiirler, Yasemin Yaylalı tarafından 2013 yılında doktora tezi olarak çalışılmıştır. 2018'e gelindiğinde İsmail Güleç, Güler Doğan Averbek ve Turgay Şafak *Sıfatu'l-'Aşîkîn*'i neşrettiler. Kısa bir süre sonra da şairin hayatı ve eserlerinin mufassalan ele alındığı "Uzlette Bir Şair: Mehmed Bey b. Musâ Paşa (Emîrî)" başlıklı makalem yayımlandı. Bu makalenin ardından sırasıyla *Mergûbu'l-Kulûb* ve *Heft Vâdî* mesnevilerini neşrettim.

Emîrî'nin ikinci ve dördüncü divanındaki Türkçe şiirleri, Güler Doğan Averbek 2019 yılında yayımladı. *Ahlâk-ı Kâmilîn Tercümesi* ise Taner Gök tarafından 2020 yılında neşredildi. Şairin henüz neşredilmeyen iki mesnevisinden biri olan *Raz-nâme* bu çalışmanın konusudur. *Bostan Tercümesi* ise hali hazırda neşre hazırlanmaktadır.

Elinizdeki kitap, Emîrî'nin *Raz-nâme*'sinin metin neşri ve incelemesini hedefleyen bir çalışmadır. Bu kitap, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; Emîrî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliğini konu almaktadır. Bu bölüm; 2019 yılında neşrettiğim makalenin gözden geçirilmiş hâlidir.¹ Geniş bir surette yazılmış olan monografinin muhtasaran ve tekrar ifadelerle yazılması yerine gözden geçirilmiş hâliyle kitapta yer almasının daha faydalı olacağını düşündüm.

Kitabın ikinci bölümü, *Râz-nâme*'nin değerlendirilmesidir. Bu bölüm, dört ana başlık etrafında şekillenmiştir. Mesnevinin tanıtıldığı ilk kısımda eserin ismi, telif ve nazım hususiyetleri üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda, *Raz-nâme* muhteva yönünden ele alınmıştır. Öncelikle eserin tertip hususiyetleri üzerinde durulmuş, daha sonra eserin geniş bir özeti, başlıklar altında verilmiştir. Eserin özetinde, tahkiyevî anlatım tercih edilmiştir. Devamında *Raz-name*'nin kaynakları meselesi üzerinde durulmuştur. Burada, Emîrî'nin Nizâmî-i Gencevî'den ilham ile kaleme aldığı söylediği *Raz-name* ile *Mahzenü'l-Esrâr* karşılaştırılmıştır. Bir sonraki bölümde, mesnevideki konu ve bahisler; kelâm, tasavvuf ve ahlak bağlamında kısaca değerlendirilmiştir. Devamında ise *Raz-name*'deki hikâyeler ile Emîrî'nin tahkiye tarzı üzerinde durulmuştur. Son olarak eserde iktibas edilen ayet ve hadisler konusuna temas edilmiştir. Bu bölümün üçüncü kısmında; eserin şekil, dil ve üslûp hususiyetleri ele alınmıştır. Metnin aruz ve kafiye açısından değerlendirilmesi yapılmış, özellikle de bu bahislerdeki kusur, zayıflık ve tasarruflar üzerinde durulmuştur. Eserin dil ve üslûbunun değerlendirildiği kısım, *Râz-nâme*'nin incelemesi tamamlanmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde, *Raz-nâme*'nin metni sunulmuştur. Bu bölümde sırasıyla metnin nüsha tavsifi yapılmış, nüshanın imlâ hususiyetleri

¹ İsa Akpınar, "Uzlette Bir Şair: Mehmet Bey b. Musâ Paşa (Emîrî)", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, C. XVII, S. 26, 2019, s. 203-254.

ve metin neşrinde takip edilen usûl ortaya konulmuştur. Son olarak da *Raz-nâme*'nin notlandırılmış latinize metni verilmiştir.

Emîrî'nin *Raz-nâme*'sini, şairin monografisini yazdığım sırada neşre hazırlamaya başlamıştım. Emîrî üzerine kaleme aldığım makalelerimde de kısa bir süre sonra neşredileceğini bildirmiştim. Fakat çalışma yoğunluğu dolayısıyla bu kitap, uzun bir müddet tamamlanmayı bekledi. Emîrî'nin uzlet hayatının mahsûlü olan bu eser, daha kısa bir süre de olsa şairinin kaderini yaşadı. Vakt-i merhununu bugünler imiş. Metnin tashihi ve düzenlenmesi hususunda yardımlarını gördüğüm Dr. Muzaffar Kılıç'a müteşekkirim. Ayrıca, kitabın basımını büyük bir özenle gerçekleştiren İrfan Güngörür'e teşekkürlerimi sunarım.

Dr. İsa Akpınar
Üsküdar, 2023

RĀZ-NĀME

Metin

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

[1^b]

[*mefā'iliin mefā'iliin fe'ülün*]

1. Hudā-yı 'ālemīn ü ferd-i dānā
Zā'if insānı ol eyler tūvānā
2. Dilüme cārī oldı nām-ı Sübhān
Hudā-yı kādır ü kıyyüm u rahmān
3. Çü nām-ı zāt-ı pākıdür anuḡ Hıy
Anuḡ zikriyle menziller olur ḡay
4. *Bi-ḡamd'illāh* ki tevḡīdi Hudānuḡ
Düşüpdür saḡrına her ibtidānuḡ
5. Kerīm oldur 'aḡası bī-kerāndur
Aḡa esrār u maḡfī hep 'ayāndur
6. Kılur bir müşt ḡāki ādemī-zād
Gehī ḡam-ḡīn olur anlar gehī ḡād
7. Taḡarruf itdürür rüy-i zemīni
Nizām-i mülk olur naḡḡ-ı nigīni

8. Kılur bir kıara senci gevher-i pāk
Kılur dāmān-ı gülde hār u hāşāk
9. Virür insāna genc ü ‘ilm ü ‘irfān
Zihî ‘izz ü şeref hōd hıfz-ı Kur‘ān
10. O bünyād eyledi kürsî vü ‘arşı
Müsaṭṭah eylemişdür şahñ-ı ferşi
11. İder şun‘ı beyān-ı kudretini
Bilür kendi kemāl-i kudretini
12. Anuñ vaşfında ‘aciz oldı idrāk
Ḥabību’llāh dimişdi mā ‘arefnāk¹
13. Şinās ehli kalupdur cümle hayrān
Kādīmüñ hādīs itmez fi’lün iz‘ān
14. Ḥudānuñ şun‘ıdur ‘ālemde hergiz
Zihî Kādir Te‘ālā ve Tekaddes

[2^a] **Na‘tu’n-Nebī şallallāhu ‘aleyhi ve sellem**

15. Şalāt eyle dem-ā-dem Muşṭafāya
İrişe cān u dil dāyim şafāya
16. **Muḥammed** hādī-i āḥir zamāndur
Burākı yiri şahñ-ı āsmāndur
17. Anuñ hükmiyle cārī oldı aqlām
Yazıldı cümle aqvāliyle aḥkām
18. Aña oldı müyesser iki mihrāb
Anuñla revşen oldı fazl-ı aşḥāb
19. Daḥı rühıyla Ādem bulmadın zeyn
Daḥı taḥmīr olunmamış idi tıyn

¹ “Bilinmek istedim.” (Hadis)

20. **Ḥabību’llāh** idi faḥr-i risālet
Aña rüzī idi şadr-ı celālet
21. Ḥudā kıldı resüle fetḥ-i bābı
Ki ezber eyledi cümle kitābı
22. Cihānda dīni ol ḳodı nişāne
Ḥudā virmiş aña kudret beyāna
23. O ḥaşr olduḳda evvel ḳaldurur baş
Bulunmaz ādemīde aña pādāş
24. Cihānda aña maḥşuş oldı mi‘rāc
Anuñ başına lāyık oldı ser-tāc
25. Aña menzil olupdur *ḳābe kavseyn*²
Cihāna nūri virdi revnaḳ u zeyn
26. Ḥaḳīḳat sırrına ol oldı vāḳıf
Mesācid içre olmuş idi ‘ākif
27. Şalāt ile selāmın eyle tekrār
Nebīdür Muşṭafā kıl dāyim iḳrār
28. Anuñ maḳbūlidür cümle şaḥābe
Yazılsun cümle nām-ile kitābe
29. Olupdur ümmeti ehl-i kirāmet
Şalātıyla bulur ümmet selāmet
30. Taḥiyyāt u selām eyler Emīrī
Nebī ola anuñ dāyim naşiri

[2^b] **Du‘ā-yı pādişāh-i İslām ḥalledallāhu mulkehu**

31. Edā kılduñ çü medḥin Muşṭafānuñ
Kıl imlā medḥini şāh-ı cihānuñ

² “İki yay arası” (Necm: 9)

32. Hüdâvend-i cihân sultân-ı ‘âlem
Anuñ hükminde oldı ibn-i Âdem
33. Yidi iklîme hükmi oldı cārî
Hüdâ Sultân Murâda kıla yārî
34. ‘Acem mülki kamu fermân-beridür
Kamu şâhib-kırânlar serveridür
35. Yüridür hükmini şeh cümle bahre
Ezelden hükmi cārî oldı berre
36. Gehî ser gösterür deryâda mâhî
Kâbül itmiş o hükmi-pâdişâhı
37. Anuñ-çün mevc urur geh gâh deryâ
Derine irmege kaçd itdi güyâ
38. Serîr-i saltanat zâtıyla ma‘mûr
Cemî‘i kulları luţfiyla mesrûr
39. Şüreyyâ tolanur kaçırını her şeb
Vücûd-i pâkidür maqşûd-ı maţleb
40. Dil-i mesrûrı esrâr-ile pür nûr
Niyâzı kullarınuñ ola ma‘zûr
41. Olupdur levha-i kalbi mücellâ
Olur kulları emriyle müvellâ
42. Kılurlar devletinde şer‘i icrâ
Okınur cehr-ile aħkâm-ı esrâ
43. Güni günden yeg ola pâdişâhuñ
Şafâsın kesb ide her şubh-gâhuñ
44. Emîrî ‘arz ider dilden du‘âyı
Kâbül ide Hüdâ olan şenâyı

Kaynaklar

- _____, *Defter-i Müsveddât-ı İn‘âmât ve Tasaddukât ve Gayrihi*, Atatürk Kitaplığı, MC. O. 71.
- Abu Bakr-i Tihriânî, *Kitâb-ı Diyarbakriyya: Ak-Koyunlular Tarihi*, haz. Necati Lugal, Faruk Sümer, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- Aclûnî, *Keşfu’l-hafa ve muzîlu’l-ilbâs: Amma iştehera mine’l-ahâdis alâ elsineti’nmâs*, thk. Ahmed Kalaş, Mektebetu’t-Turasi’l-İslamî, Haleb.
- Afyoncu, Erhan, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Beylerbeyleri I: Temerrüd Ali Paşa”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, C. LXV, S. 244, 2001, s. 1007-1033.
- Akpınar, İsa, “Emîrî’nin Heft-Vâdi Mesnevisi”, *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. VIII, S.19, 2019, s. 10-33.
- Akpınar, İsa, “Uzlette Bir Şair: Mehmet Bey b. Musâ Paşa (Emîrî)”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığın Dergisi*, C. XVII, S. 26, 2019, s. 203-254.
- Akpınar, İsa, “XVI. Asır Şairlerinden Emîrî’nin Mergübu’l-Kulüb Tercümesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 89, Mart 2019, s. 147-168.
- Akpınar, İsa, *Klasik Türk Şiirinde Tevhîd (Başlangıçtan XVI. Asrın Sonuna Kadar)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2017.
- Armağan, Latif, *XVI. Yüzyılda Teke Sancağı: Tapu-Tahrir Defterlerine Göre*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1996.
- Âşık Paşazâde, *Osmanoğulları’nın Tarihi: Tevârih-i Âl-i Osmân*, haz. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2007.
- Atik, Kayhan, *Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osmân*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- Attâr-i Nişâbüri, *Mantuku’l-Tayr*, haz. Muhammed Rızâ Şefî‘î Kedkenî, İntişârât-i Suhân, Tahrân 1384.

- Averbek, Güler Doğan (haz.), *Bolulu Emîrî'nin İkinci ve Dördüncü Divanlarındaki Türkçe Şiirler*, Kitabevi, İstanbul 2019.
- Averbek, Güler Doğan, “Biyografi Yazmada ve Muhitleri Belirlemede Takrizin Rolü Emîrî Örneği”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, C. X, S. 1, 2020, s. 33-61.
- Aydın, Bilgin - Ekrem Tak (haz.), *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H.919-927 / M. 1513-1521)*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2008.
- Aydın, Bilgin - Rifat Günalan, “Ruus Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Osmanlı Eyalet Teşkilatı ve Gelişimi”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, S. 38, 2011, s. 27-160.
- Aydın, Dündar, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı: Kuruluş ve Genişleme Devri 1535-1566*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- Barkan, Ömer Lütfî, “H. 933-934 (M. 1527-1528) Malî Yılına Ait Bir Bütçe Örneği”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, S. 1-4 (Ekim 1953-Temmuz 1954), 1955, s. 251-329.
- Behiştî Ahmed Çelebi, *Târîh-i Behiştî: Vâridât-ı Subhânî ve Fütûhât-ı Osmânî (791-907-1389-1502)*, haz. Fatma Kaytaç, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016.
- Bilgen, Abdüsselam, *Kâtibi-i Nişâbü'rî'nin Dah Bâb Adlı Mesnevîsinin Tenkitli Metni ve Şairin Hayatı*, Eserleri Hakkında Bir İnceleme, Ankara 1993.
- Birgören, Hamdi (haz.), *Bolu Vilâyeti Salnâmesi: Miladî 1925 Rumî 1341*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Bolu 2008.
- BOA, *45 Numaralı Mühimme Defteri*.
- BOA, Kamil Kepeci 262, *Sancak Tevcih Defteri*.
- Çakar, Enver, “XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdarî Taksimatı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XIII, S. 1, Elazığ 2003, s. 351-374.
- Çakmak, Aysun, *Kâtibi'nin Gülşen-i Ebrâr ve Mecma'u'l-Bahreyn'i*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1997.
- Çelik, Şenol, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1994.
- Çıtak, Havva Merve, *1556- 1557 (H. 963-964) Tarihli Divan-ı Hümayûn Ruûs Defteri (s.1-125): Metin-Değerlendirme-Dizin*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2015.
- Çöm, Erol, “16. Yüzyıl Şairi Emîrî ve Gülşen-i Ebrâr Mesnevisi”, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 20, 2008, s. 47-63.
- Çöm, Erol, “16. Yüzyıl Şairi Emîrî'nin Mir'atü'l-Ebrâr Adlı Mesnevisi”, *İSTEM: İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsikîsi Dergisi*, C. VII, S. 13, 2009, s. 289-304.
- Çöm, Erol, *Emîrî'nin Gülşen-i Ebrâr ve Mir'atü'l-Ebrâr Mesnevîleri (İnceleme-Metin)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezif, Konya 2001.
- Dâdhâh, Gulâm-Rızâ, Sîmâ Yâr-Ahmedî, “Şemseddîn Tebrîzî-i Multânî: Mergûbu'l-Kulûb”, *İtilâât-i Hikmet u Ma'rîfet*, S. 8, 1386, s. 50-55.

- Eliaçık, Muhittin, “Şemsi Paşa'nın Manzum ve Muhtasar Vikâyetü'r-Rivâye Tercümesi” *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 2, 2009, s. 16-49.
- Emecen, Feridun M. , İlhan Şahin, “Osmanlı Taşra Teşkilatının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri I”, *Belgeler [Türk Tarih Belgeleri Dergisi]*, C. XIX, S. 23, 1998, ss. 53-121.
- Emîrî, *Ahlâk-ı Kâmilin*, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi, no: O Vet. 63, vr. 176^b-231^a.
- Emîrî, *Bostân*, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi, no: O Vet. 63, vr. 1^b-170^a.
- Emîrî, *Divân*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, no: FY1222, 54 vr.
- Emîrî, *Divân*, Millî Kütüphane, no: Yz A 85, 155 vr.
- Emîrî, *Divân-ı Evvel*, British Museum, no: Or. 9826, 361 vr.
- Emîrî, *Divân-ı Râbi'*, Fatih Kütüphanesi, no: 3780, vr. 182^b-282^a.
- Emîrî, *Divân-ı Sâni'*, Fatih Kütüphanesi, no: 3780, vr. 14^b-181^a.
- Emîrî, *Gülşen-i Ebrâr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi, no: 2584, vr. 1^b-33^a.
- Emîrî, *Heft Vâdi*, Fatih Kütüphanesi, no: 3780, vr. 7^b-13^a.
- Emîrî, *Mergûbu'l-Kulûb*, Fatih Kütüphanesi, no: 3780, vr. 1^b-7^a.
- Emîrî, *Mir'atü'l-Ebrâr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi, no: 2584, vr. 34^b-77^a.
- Emîrî, *Râz-nâme*, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı, Ağâh Sırrı Levend Koleksiyonu, no: 415, vr. 1^b-26^a.
- Emîrî, *Sifâtu'l-Âşıkîn*, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi, no: O Vet. 63, vr. 235^b-290^b.
- Emîrî, *Sohbet-nâme*, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı, Ağâh Sırrı Levend Koleksiyonu, no: 416, vr. 27^b-61^a.
- Erdoğan, M. Akif, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Ergenç, Özer, *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa: Yerleşimi, Yönetimi, Ekonomik ve Sosyal Durumu Üzerine Bir Araştırma*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- Ergün, Sadeddin Nüzhet, “Emîrî (Mir'at-ı ebrâr sâhibi)”, *Türk Şairleri*, C. III, [İstanbul] 1936, s. 1259-1260.
- Erkan, Davut, *Matrakçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi (1520-1537)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- Erken, Sabih, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler II: Balıkesir, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1977.
- Erol, Rasim vd. (haz.), *İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (H. 1002-1003/M. 1594-1595)*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2001.
- Erzi, Adnan Sadık, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, C. XVIII, S. 70, 1954, s.179-221.
- Eyice, Semavi, *Tarihde Bolu*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1975.
- Fazlullah bin Ruzbihân Huncî İsfâhanî, *Târîh-i Alem-ârây-i Emînî (Şerh-i Hukmrânî-i Selâtîn-i Akkoyunlu ve Zuhûr-i Safeviyyân)*, Mîrâs Mektûb, Tahrân 1382.

- Feridûn Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtîn*, C. I, 2. bs., Dârü't-Tibâati'l-Âmire, İstanbul 1274.
- Feridun Bey, *Münşe'atü's-Selâtîn*, Nuruosmaniye Kütüphanesi, no: 4317, 406 vr.
- Furûzânfer, Bedüzzemân, *Mevlânâ Celâlüddîn Muhammed-i Mevlevî*, 3. bs., İntişârât-ı Muîn, Tahrân, 1387.
- Gelibolulu Mustafa Ali, *Künhü'l-Ahbâr: Dördüncü Rûkn: Osmanlı Tarihi: Tıpkıbasım*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Gök, İlhan, *Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2014.
- Gök, Taner (haz.), *Emîrî'nin Ahlâk-ı Kâmilîn Tercümesi*, Paradigma Akademi, Çanak-kale 2020.
- Gökbilgin, M. Tayyip, "Kanûnî Sultan Süleyman'ın Timar ve Zeamet Tevcihi ile İlgili Fermanları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. XVII, S. 22, 1967, s. 35-48.
- Güleç, İsmail, Güler Doğan Averbek ve Turgay Şafak (haz.), *Gönül Erlerinin Vasıfları: Emîrî'nin Sfatü'l-Âşîkîn Tercümesi*, Büyüyen Ay, İstanbul 2019.
- Güleç, İsmail, Güler Doğan Averbek, "Gölgede Kalmış Bir Şairin Bilinmeyen Üç Tercümesi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, S. 18, 2018, s. 247-264.
- Günalan, Rıfat (haz.), *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil (H. 970-971 / M. 1562-1563)*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2010.
- Hâce İmâduddîn Alî Fakîh-i Kirmânî, *Peñç Genc*, haz. Ruknuddîn Humâyûn-Ferrûh, İntişârât-ı Dânişgâh-i Millî İrân, Tahrân 1356.
- Hâcû-yi Kirmânî, *Hamse*, haz. Sa'îd Niyâz Kirmânî, Dânişgâh-i Şehîd Bâhuner Kirmânî, Dânişkede-i Edebiyât u Ulûm-i İnsânî, Çâphâne-i Nefs-i Cihân, Kirmân 1370.
- <http://www.boluolay.com/bolu/bolu-tabelaya-fatiha-okudu-h18710.html>, Erişim tarihi: 11.10.2018.
- <https://www.bolununesi.com/haber/143071/bolu-beyine-mezarinda-da-rahat-yok>, Erişim tarihi: 11.10.2018
- <https://www.bolununesi.com/haber/144524/oradan-fatiha-okumadan-gecmeyin-demisti>, Erişim tarihi: 11.10.2018.
- İşıtman, Tarık Ziya, "Bolu Zelzelesi Üzerinde Bir Araştırma", *Abant: Bolu Halkevi Kültür Dergisi*, C. I, S.1, 1944, s. 16-18.
- İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân: VII. Defter (Tenkidli Transkripsiyon)*, haz. Şerafettin Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1957.
- İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân: VIII. Defter (Transkripsiyon)*, haz. Ahmet Uğur, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- İzgi, Şuayib, *986 (1578) Tarihli 32 Numaralı Mühimme Defteri: [s. 201-400] Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

- İzzeddîn Atâyî, *Aşk-nâme*, haz. Sâre Sâver Sufî, Kitâbhâne, Muze ve Merkez-i Esnâd-ı Meclis-i Şûrâ-yi İslâmî, Tahrân 1391.
- Karabulut, Fatih, *1556-1557 (H. 963-964) Tarihli Divân-ı Hümayûn Ruûs Defteri (126-243): Transkripsiyon-Değerlendirme-Dizin*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2015.
- Kaya, Bilge, *Hisâli Hayatı - Eserleri ve Metâliü'n-Nezâir Adlı Eserinin Birinci Cildi: İnceleme-Metin*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2003.
- Koç Konuksever, Serpil, *Emîrî Divanı: Metin İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.
- Kunt, İ. Metin, *Sancaktan Eyalete: 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978.
- Küçükdağ, Yusuf, *Vezîr-i Âzam Pîri Mehmed Paşa: (1463?-1532)*, Hayra Hizmet Vakfı, Konya 1994.
- M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi: (1451-1590)*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Matbu Doktora Tezi, Erzurum 1976.
- Meredith, Owens, *Handlist of Persian Manuscripts: 1895-1966, The Trustees of the British Museum*, [London] 1968.
- Muhaddis, Ali, *Catalogue of the Persian Manuscripts in Uppsala University Library*, ACTA Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis, Uppsala Universitet, Sweden 2013.
- Nizâmî-i Gencevî, *Mahzenü'l-Esrâr*, haz. Behrûz Servetiyân, İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1389.
- Özcan, Abdülkadir, "Kızıl Ahmed Bey", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, İstanbul, 2002, s. 543.
- Özkılıç, Ahmet vd. (haz.), *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530): Bolu, Kastamonu, Kengiri ve Koca İli Livaları*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları., Ankara 1998.
- Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye: 1074-1990*, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- [Pakalın], Mehmed Zeki, "Pîrî Mehmed Paşa", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, C. XVI, S. 18 (95), 1926, s. 325-350.
- Razavî, Muhammed Takî Müderris (haz.), *Mesnevîhâ-yi Hakîm Senâi be-İnzimâm-ı Şerh-i Seyrû'l-İbâd ile'l-Mi'âd*, İntişârât-ı Dânişgâh-i Tahrân, Tahrân 1348.
- Sa'dî, *Bostân (Sa'dî-nâme)*, haz. Gulâm-Huseyn Yûsufî, ed. Mehdi Muhakkık, İntişârât-ı Müessesesi-i Mütâlaât-ı İslâmî, Dânişgâh-i McGill Şube-i Tahrân, Tahrân 1359.
- Seslikaya, Ali, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzîlnâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulka-diroğlu ve Mısır Seferi Menzîlnâmeleri) ve Haydar Çelebi'nin Ruznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2014.

- Sevinç, Pervin, 955-982 / 1548-1574 Tarihli Osmanlı Beylerbeyi ve Sancakbeyileri Tevcîh Defteri (563 nr.), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.
- Soydemir, Selman, *Bir Şehrin Aynası: Bolu*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Bolu 2016.
- Sümer, Faruk, “Kör Oğlu, Kızır Oğlu Mustafa ve Demirci Oğlu ile İlgili Vesikalar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 46, 1987, s. 10-46.
- Şahin, Erdiñç, *1684-1686 Yılları Arasında Bolu’da Ekonomik ve Sosyal Hayat (835 Numaralı Bolu Şer’iye Siciline Göre)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.
- Şahin, İlhan, Emecen, Feridun, *Osmanlılarda Divan-Bürokrasi-Ahkâm: II. Bâyezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- Şemseddin Muhammed Tebrîzî, *Makâlât-i Şems-i Tebrîzî*, haz. Muhammed Ali Muvahhid, tash. Ali Rızâ Haydârî, İntişârât-i Hârezmî, Tahrân 1369.
- Şemsi Ahmed Paşa, *Şehnâme-i Sultân Murâd: İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım (Vaticana Barberiniani Orient No.110)*, haz. Günay Kut, Nimet Bayraktar, Harvard Üniversitesi, Cambridge 2003.
- Taş, Kenan Ziya, *Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. yüzyılda Bolu Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1993.
- Taşkın, Gülşah, “Şiirden Köprüler İnşa Etmek: 16. Yüzyıl Şairlerinden Mehmed Bey b. Mûsâ Paşa’nın (Emîrî) Mansıb Arayışı ve III. Murat’a Sunduğu Şiirler”, *Divan Toplantıları II: Es-seyf ve’l-kalem: Şiir ve Kültürel İktidar Çalıştayı. (28-29 Mayıs 2021)*, İKSAD Global Yayıncılık, Ankara 2021, 129-141.
- Uçar, Fuat, *Osmanlı Döneminde Bolu’da Paşa Vakıfları*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Bolu 2009.
- Uğur, Ahmet, *The Reign of Sultan Selîm I in the Light of the Selîm-nâme Literature*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1985.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.
- Üsküplü Atâ, *Tuhfetü’l-Uşşâk*, haz. İ. Hakkı Aksoyak, Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım, Ankara 2006.
- Üst, Sibel, “Emîrî ve Sohbet-Nâmesi”, *Turkish Studies*, S. 2/4, Ankara 2007, s. 938-1014.
- Yaylalı, Yasemin, *Emîrî Divanı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2013.
- Yücel, Yaşar, “Candaroğulları”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul, 1993, s. 146-149.
- Yücel, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I: Çoban-Oğulları Beyliği, Candar-Oğulları Beyliği, Mesâlikü’l-Ebsâr’a Göre Anadolu Beylikleri*, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

RÂZ-NÂME

Emîrî mahlasıyla şiirler kaleme Mehmed Bey, XVI. asır şairlerindedir. İsfendiyarlı Kızıl Ahmed ve Sadrazam Pîrî Mehmed Paşa’nın torunu olan şair, döneminin velût müelliflerindedir. Dört divan ve on dört mesnevinin sahibi olan Emîrî, eserlerini memuriyetten ayrıldığı uzlet dönemlerinde kaleme almıştır. Yakın zamanlarda eserleri bir bir gün yüzüne çıkan şairin neşredilmeyi bekleyen kitaplarından biri de *Râz-nâme*’siydi. 997/1578-79 yılında telif edilen bu eser, pendnâme türünde bir mesnevidir. Nizâmî-i Gencevî’nin *Mahzenü’l-Esrâr*’ından ilhâm ile vücuda getirilen eser, dönemin hükümdarı III. Murâd’a ithaf edilmiştir. *Râz-nâme*, Emîrî’nin elde nüshası bulunan mesnevileri arasında tercüme olmayan tek kitabıdır. Tasavvufî ve hikemî muhtevanın hâkim olduğu eser, on bölümden oluşmaktadır. Mesnevide; tevhid, marifet, ahlakî hasletler, insanın makamları, insan-ı kâmil gibi konular ele alınmıştır. Emîrî her bölümde, konuyla ilgili bir hikâye anlatarak okuyucuların hangi dersleri çıkarması gerektiğini belirtmiştir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6432-06-2

